

Obsahové věty tázací

PREDIKÁTY VE VH

Obsahové věty tázací se objevují po určitých typech predikátů ve větě hlavní:

- přímé navození otázky: ptát se (*interrogare, quaerere*)
- informace o vjemu, výpovědi, zjištění, pochopení, vědomosti: říkat, vidět, slyšet, chápat, rozumět, vzpomínat si, zapomenout, rozhodnout se, myslet, mít starost atd. (*dicere, scire, videre, audire, sentire, nuntiare, paenitet, mirari, curare*)
- vyjádření neznalosti: nevědět, pochybovat, být nejistý (*nescire, haud scire, dubitare, incertus esse*)

ZPŮSOB VE VV

V obsahových větách tázacích se v klasické latině používá **konjunktiv podle souslednosti časů**, která se uplatňuje v **plném rozsahu** (tj. včetně následnosti).

<i>Quaero ex te, quid facias.</i> Ptám se tě, co děláš.	<i>Quaerebam ex te, quid faceres.</i> Ptal jsem se tě, co děláš.
<i>Quaero ex te, quid feceris.</i> Ptám se tě, co jsi (u)dělal.	<i>Quaerebam ex te, quid fecisses.</i> Ptal jsem se tě, co jsi (u)dělal.
<i>Quaero ex te, quid facturus sis.</i> Ptám se tě, co budeš dělat.	<i>Quaerebam ex te, quid facturus sis.</i> Ptal jsem se tě, co budeš dělat.

Pokud byl v původní nezávislé větě konjunktiv deliberativní, potenciální, ireální, zůstává v obsahové větě tázací zachován i v případě, že to je v rozporu s pravidly o souslednosti. Důvodem je zachování významu původního konjunktivu, který by se při respektování souslednosti ztratil.

Nezávislá věta *Quid facerem?* „Co jsem měl (v minulosti) dělat“ se např. stane závislou na *nescit* „neví“. Pokud bychom postupovali podle pravidel o souslednosti časů, vznikla by věta *Nescit quid faciam*, která znamená „Neví, co dělám“ nebo „Neví, co mám (teď v přítomnosti) dělat.“ Rys rozvažování v minulosti by se tedy ztratil, a proto je nutné zachovat původní konjunktiv. Výsledkem bude věta *Nescit quid facerem*. „Neví, co jsem měl (v minulosti) dělat.“

Obecně při závislostech vyššího stupně může docházet ke ztrátě významových odstínů, některé však latina pokládá za tak důležité, že se vždy snaží je nějakým způsobem zachovat. Typickým příkladem je irealita, viz věty podmínkové ve druhé závislosti.

SPOJOVACÍ VÝRAZY

Otázky doplňovací

- **tázací zájmena a příslovce** (*quis* „kdo“, *quid* „co“, *quot* „kolik“, *quantus* „jak veliký“, *uter* „který z obou“, *ubi* „kde“, *cur* „proč“, *quare* „proč“, *unde* „odkud“, *quando* „kdy“, *quomodo* „jak“ atd.)
- **pád tázacího zájmena musí odpovídat jeho funkci ve vedlejší větě** (podmět: nominativ, přímý předmět: akuzativ atd.), jedná se tedy o stejnou situaci jako ve větách vztažných
- někdy se může objevit tzv. prolepsy – prvek z VV se přesune do VH:

Nosti virum, quam tectus sit. (= *Nosti quam tectus vir sit.*)
Znáš toho člověka, jak je uzavřený. (= Víš, jak je ten člověk uzavřený)

Otázky zjišťovací

- tázací částice **num, -ne** „jestli“, „zda“, nerozlišuje se, zda se předpokládá kladná či záporná odpověď; pouze u Cicerona občas *nonne* po *quaero* s předpokladem kladné odpovědi
- tázací *an* se jako prosté „zda“ vyskytuje až v pozdní latině

Otázky rozlučovací

- **utrum ...an, -ne ...an, ...an** „zda ...nebo“:

Quaero utrum sit verum an falsum.

Quaero verumne sit an falsum. Ptám se, zda je to pravda nebo lež.

Quaero verum an falsum sit.

- negace druhého členu **an non, necne**:

Quaeritur sintne dei necne sint / an non sint.

Je otázka, zda jsou bohové nebo nejsou.

- prosté „nebo ne“ se nejčastěji překládá pomocí *necne*, méně často *an non*:

Quaeritur sintne dei necne.

Je otázka, zda jsou bohové nebo ne.

Otázky s *an* po *dubito* atd.

V klasické latině se mimo rozlučovací otázky vyskytuje *an* pouze po výrazech nejistoty *nescire, haud scire* „nevědět“, *dubitare* „pochybovat“, *incertum est, dubium est* „být nejisté“ jako prostředek pro vyjádření nejisté skutečnosti. Do češtiny je překládáme následujícím způsobem:

- **an – záporná VV** „jestli ne“, „zda ne“ nebo **kladná jednoduchá věta** s modálním *asi*, nejspíš:

Dubito an Romam tendam

„Asi půjdu do Říma“, „Nevím, jestli nepůjdu do Říma“

- **an non – kladná VV** „jestli“, „zda“ nebo **záporná jednoduchá věta** s modálním *asi* ne, nejspíš ne

Dubito an non Romam tendam

„Asi nepůjdu do Říma“, „Nevím, jestli půjdu do Říma“

USTRNULÉ VÝRAZY

- některé výrazy ustrnuly, např. *nescio quis* může někdy znamenat „někdo“, *nescio quid* „něco“ apod.
- v tomto případě se nepoužívá konjunktiv, protože *nescio* se v těchto spojeních nechová jako sloveso. *Nescio* tedy není řídicím predikátem, který ovlivňuje způsob ve větě vedlejší:

Certior a Pilia factus mitti ad te Idibus tabellarios statim hoc nescio quid exaravi.

(Cic., *Att.*, 14, 22, 1)

Když jsem se od Pilie dozvěděl, že o Idách k tobě půjdou poslové, hned jsem cosi naškrábal.

ROZDÍL MEZI VĚTOU TÁZACÍ A VZTAŽNOU

Základní rozdíl mezi větou tázací a vztážnou spočívá v tom, že věta tázací je celá předmětem či podmětem řídicího slovesa (stojí na místě povinného konstituentu, proto je obsahová),

kdežto věta vztažná rozvíjí nějaký jmenný člen věty hlavní (stojí na místě přívlastku). Jmenným členem nemusí být samozřejmě jen substantivum, ale i zájmeno (ten, to atd.).

Ve větě „Nevím, co chceš říct.“ je celá vedlejší věta na pozici předmětu. Ve větě „Dodnes jsem nepochopil to, co mi před týdnem vysvětlil.“ se věta vedlejší vztahuje k zájmenu „to“, které je předmětem slovesa „nepochopil jsem“.

Určitou pomůckou pro překlad do latiny může být doplnění ukazovacího zájmena „ten, kdo“, „to, co“ apod. Nemusí to však fungovat stoprocentně, a proto je nutné rozumět rozdílů mezi oběma typy vět.

Někdy může být hranice mezi větou tázací a vztažnou neostrá, ve většině případů je však na základě významu zřejmé, o jaký případ se jedná.

LITERATURA

GHISELLI, Alfredo - Concialini, Gabriela. *Il nuovo libro di latino - vol. I. Teoria*. V ristampa. Bari : Laterza, 2002. 550 s. ISBN 88-421-0322-5.

NOVOTNÝ, František. *Základní latinská mluvnice*. Vyd. 2., v H & H 1. Jinočany : H & H, 1992. 297 s. ISBN 80-85467-91-7.

PEŇÁZ, Petr – URBANOVÁ, Daniela. *Syntax latinského souvětí*. Pracovní text UKS FFMU.

TRAINA, Alfonso - Bertotti, Tullio. *Sintassi normativa della lingua latina : teoria*. 2. ed. Bologna : Cappelli Editore, 1993. 519 s. ISBN 88-379-0717-6.